

AFRİKA'NIN DEĞİŞEN JEOPOLİTİĞİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Oumar YAHYA GOUDJA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

oumaryahyagoudja@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5289-2616

Gönderim Tarihi: 04.11.2021 Kabul Tarihi: 30.12.2021

Alıntı: QUADRI, L. A. (2021). Afrika'nın Değişen Jeopolitiğinde Türkiye'nin Rolü. *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 3(2), 113-121

ÖZ: Türkiye dış politikasında önemli bir noktada bulunan Afrika'nın tarihsel süreç içerisinde jeopolitik açıdan yaşadığı değişimlerin geniş bir çerçevede içerisinde yeniden analiz edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ve Afrika'nın jeopolitik açıdan ortak çıkarlarının yeniden keşfedilmesi ve ileriye taşınması için yapılan hamlelerin ne tür sonuçlar doğuracağı üzerine durulmaktadır. Özellikle son yıllarda Libya ve Somali örnekleri incelendiğinde Türkiye dış politikasında Afrika'ya yönelik önemli adımlar atıldığı gözlemlenmektedir. Afrika'nın yerel hükümetleri ve konjonktürel değişimlerin yol açtığı gelişmelerle beraber Türkiye'nin jeopolitik konumu itibarıyla bu bölgeye yönelik açılımları bir taraftan risk olarak görülürken diğer taraftan da olumlu olarak kabul edilmektedir. Türkiye tarafından kıtaya yönelik geliştirilen dış politikaların mevcut güç dengesini bozduğuna ve özellikle Batılı ülkelerin bu bölgelerdeki etkinliğini tehdit ettiğine ilişkin çeşitli görüşler hakimdir. Bu çalışmada, Türkiye'nin özellikle son yıllarda Afrika'nın değişen jeopolitiğinde nasıl bir rol üstlendiği ve uluslararası sistemde bu rolünü hangi adımlarla kabul ettirmeye çalıştığı gibi konular incelenmiştir. Afrika kıtasında tarih boyunca süregelen sömürgecilik faaliyetleri nedeniyle bir istikrar sağlanamamıştır. Bu da kıtaya yönelik üretilen dış politikaların da istikrarlı olamayacağı anlamını taşımaktadır. Özellikle son yıllarda Afrika halkları, geçmişte Batılı devletler tarafından uygulanan sömürgecilik faaliyetlerini öne sürerek günümüzde devam eden bağılıklarını koparma girişimlerinde bulunmaktadır. Ancak bu ticaret, askeri, ekonomik ve diğer pek çok alanda seyreden bu ilişkilerin kopması ya da zayıflaması durumunda Türkiye'nin bu boşluğu doldurabileceği yönünde görüşler hakimdir. Bu nedenle Türkiye'nin Afrika'ya yönelik üstlenmek istediği bu etkin rolünü sağlamlaştırmak adına Osmanlı söylemini geliştirdiği anlaşılmaktadır. Basın ve medyada Türkiye'nin pek çok kurumunun bu söylem üzerinden kıtaya yönelik tarihsel bağlarını yeniden canlandırma eğiliminde olduğu ve bu konuda uluslararası basın kuruluşlarını da sürece dahil ettiği gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk dış politikası, Afrika jeopolitiği, Libya-Türkiye, Somali-Türkiye, Türkiye'nin rolü.

Turkey's Role in the Changing Geopolitics of Africa

ABSTRACT: There is a need to re-analyze the geopolitical changes in Africa, which is at an important point in Turkey's foreign policy, within a broad framework. In this context, it is focused on the consequences of the moves made to rediscover and move forward the common interests of Turkey and Africa in terms of geopolitics. Especially in recent years, when the examples of Libya and Somalia are examined, it is observed that important steps have been taken towards Africa in Turkey's foreign policy. Along with the developments caused by the local governments of Africa and cyclical changes, Turkey's expansion towards this region due to its geopolitical position is considered as a risk on the one hand, and positive on the other. There are various opinions that the foreign policies developed by Turkey towards the continent deteriorate the current balance of power and especially threaten the effectiveness of Western countries in these regions. In this study, topics such as the role of Turkey in the changing geopolitics of Africa in the recent years and in which ways Turkey tried to impose that role in the international system were examined. Stability could not be achieved in the African continent due to the colonial activities that have been going on throughout the history. This means that foreign policies towards the continent cannot be stable. Especially in recent years, African peoples have been attempting to break their ties that have continued till today because of colonialism activities implemented by Western states in the past. However, there are opinions that Turkey can fill this gap by strengthening its relations in trade, military, economic and many other fields. For that reason, it is understood that Turkey developed the "Ottoman Discourse" in order to reinforce its active role that it wanted to undertake towards the continent of Africa. It is observed that many Turkish institutions in the press and media tend to revive their historical ties to the continent through this discourse and include international media organizations in the process in this regard.

Keywords: Turkish foreign policy, geopolitics of Africa, Libya and Turkey, Somalia-Turkey, Turkey's role.

Giriş

Gerek jeopolitik konumu gerek doğal kaynakları veya gerekse ticari pazar hacmi sayesinde Afrika, uluslararası güçlerin dikkatini geçen bir kıta olmuştur. Dünya Siyasetinde yükselen bir güç olarak Türkiye kıtaya olan ilgisi giderek artmıştır. Özellikle son yıllarda Türkiye dış politikasında stratejik karar

mekanizmalarının yenilenmesi ve Türkiye'nin tarihsel bağlam çerçevesinde bu bölgeye yönelik yeni adımlar atması, Afrika'nın jeopolitik konumunun önem kazanması açısından önemli gelişmeler olarak kayda geçmiştir. Yalnızca siyasi ve askeri alanda değil genel olarak ekonomi, enerji, eğitim, turizm ve sosyo-kültürel alanlarda da yeni stratejik eylem planları uygulamaya konulmuştur. Türkiye'nin son yıllarda Afrika'da bulunan büyükelçilik sayısını artırması bir bakıma bu eylem planlarının somut adımı olarak anlaşılmıştır. Türkiye, Afrika'da yaşanan iç karışıklıkların ve siyasi istikrarsızlıkların çözümü için yapılan çalışmalara yoğun bir katılım göstererek bölgeye yönelik beklentilerini ve çözüm planlarını uluslararası kamuoyuna açıkça sunmaktadır. Libya örneği ele alındığında Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda daha önce gündeme getirilmeyen sorunlara çözüm önerileri getirdiği ve uluslararası hukuk kapsamında ne tür adımların atılabileceği konusunda ciddi katkılar sağladığı görülmektedir. Türkiye'nin bölgeye yönelik dikkat çeken yaklaşımları önemli bir inceleme konusu haline gelmiştir. Öyle ki dünya basınının da yoğun ilgisini çeken bu politik ve askeri adımlar sonucunda hiç eleştirilemeyen uluslararası hukuk mekanizmalarının da eleştirilmesine yol açmıştır. Jeopolitik açıdan değerlendirildiğinde Libya ile Türkiye arasında yapılan mutabakat ve eylem planlarının geleceğe yönelik kazanç ve risk analizlerinin yapılması elzem bir durum haline gelmiştir.

Türkiye-Afrika ilişkileri, ikili diplomatik ilişkilerin ötesine geçerek tarihsel süreç içerisinde bölgede ekonomik ve ticari etkinliğini artıran ülkelerin bugünkü Türkiye algısını önemli ölçüde şekillendirmiştir. Çünkü Türkiye özellikle iç sorunlarıyla yoğun bir şekilde ilgilendiği 1960-1996 yılları arasında Afrika'ya yönelik yapıcı ve uzun vadeli politikalar oluşturamamıştır. Türkiye'nin özellikle Libya ve Somali'ye yönelik adımları göz önünde bulundurulduğunda uzun vadeli iş birlikleri geliştiren ve bölgede etkinlik gösteren küresel aktörler arasında etkili bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin jeopolitik açıdan atmış olduğu adımların Afrika ülkelerinin kendisine yönelik algısını da önemli ölçüde değiştirdiği gözlemlenmektedir. Türkiye dış politikasında son yıllarda özellikle Libya, Suriye, Somali, Katar ve Sahra Altı Afrika ülkelerine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler bölgeye yönelik ilişkilerin daha da derinleşmesini ve yapıcı olmasını sağlamıştır. Burada dikkat çeken bir diğer önemli husus ise Türkiye'nin Afrika'daki istikrarsız siyasi yapılanmalara karşı etkili arabuluculuk faaliyetleri göstermesidir. Bölgede yaşanan krizlerin ve iç çatışmaların etkisi altında Türkiye'nin özellikle jeopolitik açıdan bazı anlaşmaları ve eylem planlarını yürürlüğe koyması diğer taraf ülkelerin yoğun baskı ve tepkilerine yol açmıştır. Türkiye'nin, Afrika sorunlarını Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO, İslam Konferansı Örgütü ve gözlemci olarak katıldığı Afrika Birliği programlarında sıkça gündeme getirmesi bölgeye yönelik eski anlayış ve düzenin yeniden şekillenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Türkiye-Afrika İlişkilerine Genel Bir Bakış

Türkiye-Afrika ikili ilişkilerinde resmi ilişkiler karşılıklı gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler ve açık olan diplomatik misyon temsilcilikleri ile bölgesel örgütlenme kapsamındaki işbirliği modelleri ve zirve toplantıları ile yürütülmektedir (Oğurlu, 2017, s. 9). Türkiye, Afrika gerçeğini 2005 yılından sonra öğrenmiş ve küçüklü büyüklü 55 ülkeden oluşan bu kıta ile ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atmıştır. Özellikle son yıllarda AB ekonomisinin daralması, uluslararası şartlardaki değişim ve kıta içindeki dinamikler, Afrika kıtasını göz ardı etme lüksünü ortadan kaldırmıştır (Arslan, 2018, s. 135). Bu bağlamda Türkiye'nin özellikle Somali'de uyguladığı stratejik yaklaşımları ele aldığımızda bölgede pek çok açıdan olumlu neticeler alındığı sonucuna varılmaktadır. Türkiye sürdürdüğü Afrika politikasını derinleştirmek istemesine rağmen bu derinliğin derecesi ve hızı büyük oranda kıtadan gelen destek ve işbirliğine bağlıdır. Afrika ülkelerinden bu konuda gelecek istek ve irade ise büyük oranda Türkiye'nin kıta nezdinde ne kadar güvenilir ve saygıdeğer bir aktör olarak kabul edilip edilmediğiyle doğru orantılıdır. Bu anlamda Somali politikasındaki başarı ya da başarısızlık, kıtadaki ülkelerin Türkiye'ye bakışını büyük oranda şekillendirecektir. İşte bu yüzden Türkiye'nin Somali politikası bir test niteliğindedir (Özkan, 2014, s. 11). Türkiye'nin Afrika'da gerçekleştirdiği faaliyetlerin dünya basınında ve yerel basında nasıl yansıtıldığı ise algı açısından önemli bir durumdur. Çünkü söz konusu bölgenin tarihsel arka planına bakıldığında günümüze kadar süregelen ve derin yaralar açan sömürgecilik döneminin izleri açıkça görülmektedir. Dolayısıyla güçlü ülkelerin bu bölgeye yönelik tutum ve politikaları bu tarihsel arka plan çerçevesinde değerlendirilmektedir. Nitekim Türkiye'nin özellikle 2005 yılından beri bölgeye yönelik yoğun insani yardım faaliyetlerinde bulunması ve kaotik bir yapıda seyreden siyasi dinamiklerin istikrara kavuşması için arabulucu olması nedeniyle dünya kamuoyunda Türkiye'nin faaliyetleri, diğer ülkelere göre daha farklı bir kategoride konumlandırılmış ve önceliğin insan ve insanlık olduğu açıkça görülmüştür.

Uluslararası ve bölgesel örgütler düzeyinde tesis edilmekte olan güçlü bağlar ve tarafların birbirine destek olmaları kıta ile ilişkilerin bir diğer önemli ayağını oluşturmaktadır. Buna örnek olarak Afrika ülkelerinin büyük bir bölümünün desteğiyle Türkiye, 2009-2010 dönemi için BMGK geçici üyeliğine seçilirken, 1961 yılından sonra ilk kez güvenlik konseyinde kendisine yer bulmuştur. Ancak kıta ülkelerinin desteğini 2015-2016 dönemi için BMGK geçici üyeliği için bir kez daha aramış olan Türkiye'nin Afrika ülkelerinden destek bulamayarak seçilememesi Türkiye'nin kıta ile olan ilişkilerini tekrar gözden geçirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Şengül, 2015, s. 85). Bu durum aslında Afrika kıtasının çelişkili ve iç dinamiklerinin karmaşık bir yapı içerisinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle hem bireysel olarak politikacılara hem geçici otoriter hükümetlere bağlı ikili ilişkilerin uzun süreli sürdürülebilmesi ve istikrara kavuşturulması olanaksız hale gelmektedir. Bu durumun çözümü için yumuşak güç çerçevesi içerisinde atılan adımların netice vermediği anlaşıldıktan sonra sert güç çerçevesi içerisinde gerekli adımlar atılmıştır. Ancak Türkiye'nin bu adımları dünya kamuoyunda ne yazık ki yumuşak güç çerçevesi içerisinde atmış olduğu adımlar kadar iyi anlaşılammıştır. Bu nedenle Türkiye, belli dönemlerde yoğun baskılar ve yaptırım tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye-Afrika ilişkileri özellikle 2005 yılında önemli bir noktaya taşınmıştır. Afrika Açılımı olarak da adlandırılan bu dönemde Türkiye'nin bölgeye yönelik diplomatik ve insani yardım etkinlikleri büyük ölçüde artmıştır. Son dönemlerde ise jeopolitik açıdan askeri ve siyasi alanlarda etkinliklerin artırıldığı gözlemlenmektedir. Ancak Türkiye, Afrika'da çeşitli nedenlerden ötürü her ülke ile ikili ilişkiler geliştiremediği gibi anlaşmalar ve eylem planları yaptığı ülkelere de diğer Afrika ülkelerinden yoğun tepkiler gelmiştir. Ayrıca bölgede her alanda sert rekabetlerin yaşanması da Türkiye'nin ekonomik ve ticari eylem planlarını uygulamaya koymasında zorluklar yaratmaktadır. Afrika'nın demografik yapısında yer alan etnik grupların sayıca fazla olması, bölgede sosyo-kültürel bir çeşitlilik deseni oluştursa da siyasi ve askeri açıdan yoğun iç çatışmalara ve dış destekli rekabetlere yol açmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Afrika'nın kalkınma süreci tıpkı eskiden olduğu gibi günümüzde de çok denklemlili bir yapıda ilerlemektedir.

Günümüzde bizzat dışişlerinin üst düzey görevlileri tarafından, Afrika kıtasındaki ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesinin dış politikamızdaki çok boyutluluğun bir gereği olduğu belirtilmektedir. Ancak uzun yıllar ihmal ettiğimiz bu ülkelerle sadece siyasi ve ekonomik alanda değil, aynı zamanda kültürel ve askeri alanda da ilişkilerimizi geliştirme yolunda "ani" denilebilecek bu adımların atılmaya başlamasının ardında daha başka sebepler de olduğu ortadadır. Türkiye'nin kıtaya ve kıta ülkelerine yönelik ilgisinin altında; kısa, orta ve de uzun vadeli olmak üzere üç temel güdü olduğu iddia edilebilir. Bunlardan kısa vadeli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliği hedefine, yoğun ve sistematik çabalar sonucu ulaşılmış olmakla birlikte, orta vadede kıta ülkeleriyle ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ile uzun vadede bölgesel güç olma isteği yolunda önemli adımlar atılmış olmasına karşın, bu hedeflere ulaşılmasında tam olarak başarı sağlandığı söylenemez. Bu hedeflerin ilk ikisinin, bölgesel güç olma hedefiyle yakından alakalı olduğu hatta bu hedefi gerçekleştirmede yardımcı olmasının öngörüldüğü göz önünde bulundurulmalıdır (Tepeciklioğlu, 2012, s. 76). Türkiye'nin yumuşak güç çerçevesi içerisinde bölgede sosyo-kültürel ilişkilerin gelişimine yardımcı olacak kurum ve kuruluşları desteklemesi ve uluslararası kuruluşlarda bölgenin sorunlarına yönelik yoğun çalışmalar yürütmesi Afrika kıtasına yönelik dış politikasını istikrara kavuşturma hedefinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çalışmalar neticesinde yalnızca Afrika'daki Türkiye algısı değil Türkiye'deki Afrika algısı da değişime uğramakla beraber insani yardım faaliyetleri yürüten pek çok sivil toplum kuruluşunun da etkinlik alanı haline gelmiştir.

Afrika'da yeterli düzeyde başarılı olamayan ekonomik kalkınma girişimleri dış ülkelerden sağlanan finansman imkânları ile işlevsel hale getirilmek istenmektedir. Fakat ekonomik kalkınmada istenilen başarı yakalanamamıştır. Çin ve Türkiye gibi birçok ülke Afrika Kıtası'na yatırım yaparken kredi, yardım ve hibe gibi faaliyetleri tercih etmektedir. Türkiye ve Çin Batılı ülkelerle kıyaslandığında Afrika ülkeleri ile kurdukları ekonomik ilişkilerin kazan kazan anlayışına daha fazla vurgu yapılarak şekillendiği görülmektedir (İstikbal, 2020, s. 13). Ancak Afrika'ya yönelik bu ekonomik ve ticari adımların mevcut pazara hâkim olan uluslararası aktörlerin tepkisini çektiği ve Türkiye'ye karşı yaptırım ve engelleme politikalarına başvurulduğu aşikârdır. Öyle ki Türkiye, Afrika ülkelerinde sömürge dönemine ait somut çıktıları paylaşarak kışkırtma politikaları uygulamakla bile itham edilmiştir. Türkiye dış politikasında bir yandan askeri ve siyasi rekabet alanı içerisinde yapıcı ve uzun vadeli politikalar üretilirken bir yandan da ekonomik ve ticari kalkınma politikaları çerçevesinde yeni pazar arayışları için politikalar

geliştirilmektedir. Tüm bu zorluklara ve kısıtlı imkânlarla rağmen Türkiye'nin birçok Afrika ülkesinde pek çok alanda somut adımlar atması dış politikasının gelmiş olduğu nokta açısından önemli bir gelişmedir.

Afrika'nın bağımsızlığını yeni kazanan uluslarına destek veren ülkelerin başında gelmesi gereken Türkiye, bu ülkeleri uzun yıllar ihmal etmiş, hatta Batılı müttefiklerini kızdırmak endişesiyle, kıtadaki ülkelerle diplomatik ilişkiye girmek için bile öncelikle müttefiklerinin adım atmasını beklemiştir. Ancak uzun yıllar görmezden gelmeye çalıştığı Afrika ülkelerine, 1960'larda Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak uluslararası alanda destek sağlaması gerektiğinde ihtiyaç duymaya başlamıştır (Tepeciklioğlu, 2012, s. 73).

Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme yolunda diğer uluslararası aktörlere göre bazı avantajlara da sahiptir. Öncelikle, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve Afrika'ya yakınlığı, kıtada sömürgeci bir geçmişinin ve sömürgeci ideallerinin olmaması Türkiye açısından önemlidir. Diğer taraftan kıta ülkeleri ile Osmanlı İmparatorluğu'na dayanan bir tarihsel geçmiş, ortak kültürel ve dini özellikler iki tarafı birbirine yaklaştıran faktörlerdir. Bu çerçevede tarihten gelen dostluk ilişkileri ve ortak referans noktaları kıta ülkeleri arasında Türkiye'ye karşı bir sempatinin doğmasını da beraberinde getirmiştir. Tüm bu olumlu faktörler, Türkiye'nin kıtadaki duruşunu güçlendiren ve meşrutiyetini sağlayan temel dayanaklardır. (Oğurlu, 2017, s. 6).

Afrika'nın Birinci Dünya Savaşı Öncesi Jeopolitik Konumu ve Önemi

Afrika kıtası 16. yüzyıldan itibaren sömürgeciliğin en sert ve acımasızca uygulamalarına maruz kalmış bir kıtadır. Bu dönemde sömürgeci ülkeler tarafından kıtanın yerel dinamikleri göz önüne alınmadan uygulanan politikalar kıtanın günümüzde yaşadığı sorunların kökeni olarak görülmektedir. Günümüzde Afrika kıtası gerek siyasal gerek sosyal yapılanması sorunlarla dolu olan bir kıtadır. Kıtanın sömürgecilik geçmişinden miras kalan siyasal ve toplumsal sorunlara maruz kalmasına ek olarak ekonomik yapısı en kötü şartlara sahip ülkelerin yer aldığı bir kıta olması da kıtanın durumunu bir hayli zora sokmaktadır. Kıtanın bu sorunlu yapılanması devletlerin ve bireylerin güvenlikleri için zafiyete, devletleşememeye, yolsuzluklara, açlığa, kıtlığa, salgın hastalıklara, iç savaş ve katliamların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Afrika sosyo-ekonomik yapısının bu durumu radikal eğilimlerin de kolayca ortaya çıkmasına imkân verebilen bir zemin oluşturmuştur (Yüksel, 2016, s. 1397). Afrika'nın jeopolitiği, genel olarak tarihsel süreçte iz bırakmış sömürgecilik faaliyetlerinden etkilenmiş olsa da kendi iç dinamiği içerisinde farklı etkiler de bulunmaktadır. Sosyolojik açıdan kolektif bilincin diğer ülkelerden farklı olması bir açıdan kendi iç siyasi bütünlüğünü neden oluşturamadığına dair bir fikir olarak ele alınmaktadır.

Tarihte özellikle Mısır'ın Batı kısmında kalan bölgenin Roma, Osmanlı ve diğer imparatorluklar için önemli bir geçiş noktası olması günümüzde de jeopolitik konumunun değerini büyük ölçüde karşılamaktadır. Afrika'nın Kuzey bölgesinde Cebelitarık Boğazı ve Süveyş Kanalı gibi dünya ticareti için önemli olan güzergâhların bulunması, tarihte olduğu gibi günümüzde de küresel güçlerin bölgeye yönelik siyasi, askeri ve stratejik hedeflerinin önemli yapı taşlarını oluşturmaktadır. 19. Yüzyılda Afrika'nın geniş coğrafyasında nüfuz elde eden Osmanlı, bu süreç içerisinde hâkimiyeti altındaki bölgenin jeopolitik konumundan faydalanırken bir yandan da diğer imparatorluklar ve iç isyanlarla mücadele etmiştir. Bu süreç içerisinde Osmanlı kültür ve dini yapısından etkilenen Afrika bölgesinde, günümüze kadar ulaşan izler mevcudiyetini korumaktadır. Bölge bulunan yeraltı ve yer üstü kaynakların zenginliği yüzyıllarca Batılı imparatorlukların ve devletlerin bölgeyi kolonileştirmesine yol açsa da kültürel ve sosyal anlamda kısmen de olsa bir direnç sağlanabilmiştir. Sahip olduğu kıyıları, kanallar, boğazlar ve diğer coğrafi özellikler nedeniyle jeopolitik önemini hiçbir zaman yitirmeyen Afrika'da, pek çok savaş ve mücadele süregelmıştır. Özellikle 19. Yüzyılda bölgeye yönelik sömürgecilik faaliyetleri büyük oranlarda artmış ve günümüzde dahi izleri kalmıştır

Afrika'nın Birinci Dünya Savaşı Sonrası Jeopolitik Konumu ve Önemi

Afrika, I. Dünya Savaşı'ndan askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal olmak üzere birçok alanda etkilenmiştir. Sonuçlar her yerde aynı olmamıştır. Başta Alman sömürgeleri olmak üzere savaşın yaşandığı alanlarda halk daha fazla acı çekmiştir. Zorunlu olarak askere almanın ağır yükünün ortaya çıktığı Fransız sömürgelerinde protestolar ve yaygın hoşnutsuzluklar baş göstermiştir. Gerçekte birçok sömürge, sömürgecilerin kendi askerlerini cephelere yöneltmesinden dolayı kontrolleri zayıflamış ve yönetim sorunları ortaya çıkmıştır. Ticaret yolları bozulmuş, savaş takiben ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve işsizlik yeni gerginliklere neden olmuştur (Erol & Bingöl, 2014, s. 178). Bu bağlamda Birinci Dünya

Savaşın aslında bir bakıma çıkış nedeni olan bu bölgenin jeopolitik konumunun öneminden ötürü dönemin aktörlerini her şeye rağmen savaşıma itmiştir. Yer altı ve yer üstü kaynakların yanı sıra Afrika'daki siyasi yozlaşmışlığın gölgesinde iradesi kırılmış olan erkek nüfusunu askeri faaliyetler için insan kaynağı olarak gören Batılı ülkeler, bölgede pek çok askeri birlikler oluşturmuşlardır. Bu askeri birliklerin jeopolitik açıdan Afrika'nın stratejik bölgelerinde ön cephede savaşmaları sağlanmıştır. 1914 sonbaharında Afrikalı askerler batı cephesinde muharebelere girmeye başlamışlar, böylece Sahra altı Afrikalılar ilk defa Avrupalıların savaşlarında birinci hatlarda kullanılmıştır. Afrikalılar aynı yılın Eylül ayında Picardi'de, Kasım ayında Ypres'te muharebelere katılmışlar ve ağır kayıplar vermişlerdir. Sonraki muharebelerde Afrikalı askerlerin bağımsız birlikler olarak değil Avrupalı birliklerle kaynaştırılarak kullanılması yoluna gidilmiştir. Her alaya bir tabur Afrikalı asker verilmeye başlanmıştır (Erol & Bingöl, 2014, s. 182).

Birinci Dünya Savaşı sırasında özellikle Kuzey Afrika ile derin bağları bulunan Osmanlı Devleti'nin belki de savaşın kaderini değiştirebilecek pek çok bölgeyi kaybetmesi Afrika'nın jeopolitik açıdan ne gibi kazanımlar sunduğunu açıkça göstermektedir. Ancak savaşta bölgenin iç karışıklıkları ve dış etkilerin sonucunda Osmanlı tarafından kontrol edilememesiyle birlikte pek çok cephede mağlubiyetler yaşanmıştır. Öyle ki Afrika'da taraflar arasında el değiştiren her stratejik bölgenin etkileri, savaşın gidişatında önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı'nın Afrika'da kaybettiği cephelerin her biri günümüzde Afrika'nın jeopolitik konumunu yeniden şekillendirmiştir. Özellikle Kuzey Afrika'da kaybedilen topraklar, Osmanlı için küresel bir aktör olma yolunda olumsuz neticeler doğurmuştur. Çünkü Kuzey Afrika Akdeniz egemenliği açısından önemli bir yerdedir. Buradaki herhangi bir olumsuzluk devletin buradaki egemenliği açısından olumsuz sonuçlar doğurabilirdi. Bilhassa XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren mutlak emperyalizme yönelen devletler, Akdeniz egemenliğini ele geçirmek için mücadele içine girmişlerdir (Özkan H., 2011, s. 111).

Kuzey Afrika'nın kaybedilmesiyle birlikte Akdeniz'de nüfuzunu yitiren Osmanlı Devleti, kendi jeopolitik konumunun eskisi gibi etkili olmasını sağlayamamıştır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde günümüzde Türkiye -Afrika ilişkilerinin yeniden geliştirilmesi Akdeniz'deki nüfuzu artırma noktasında önemli avantajlar da kazandıracaktır. Akdeniz'in jeopolitik açıdan önemi ve bölgeye hakim aktörler için askeri ya da siyasi önemi tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de bilinen bir gerçektir. Bu nedenle tarih boyunca Akdeniz'de egemenlik sağlayan imparatorluklar ya da devletler güçlü donanmalar oluşturarak buranın jeopolitik konumundan azami derecede faydalanmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamayıyla birlikte özellikle askeri ve siyasi anlamda Akdeniz'de egemenlik sağlamak için Kuzey Afrika'ya yönelik işgal planları oluşturulmuştur. Osmanlı'nın sınırları içerisinde kabul edilen ve Akdeniz'in Güney bölümünü Osmanlı'ya kazandıran pek çok Kuzey Afrika ülkesi ayaklandırılmıştır.

Türkiye-Afrika İlişkileri ve Türkiye'nin Afrika Açılımı

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından tüm dünyada yaşanan önemli dönüşümlerden biri de sömürge yönetimlerinin tasfiye sürecinin başlamasıydı. 1960'lı yıllar ile birlikte Kıtadaki ülkeler bağımsızlıklarını kazanmaya başlarken Soğuk Savaş dinamikleri ile şekillenen savaş sonrası süreçte kıtadaki en önemli eski iki kolonyal güç olan İngiltere ve Fransa, Batı Bloğu içerisinde, çıkarları doğrultusunda ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. Siyasi olarak bağımsızlıklarını kazanan fakat ekonomik açıdan eski sömürgeci güçlere muhtaç durumda kalan Afrika ülkeleri ise Soğuk Savaş döneminde bir yanda ABD liderliğindeki Batı dünyası ile diğer yanda SSCB liderliğindeki Doğu Bloğu arasındaki güç mücadelesine sahne olmuştur (Kiremitçi, 2013, s. 23). Ancak Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte yeni uluslararası sistemde hem devlet hem de uluslararası örgüt olarak yeni aktörler belirmeye başlamıştır. Ayrıca Sovyetlerin çöküşüyle birlikte bipolar sistem yerine multipolar sistem oluşmaya başlamış ve gelişmekte olan ülkeler, uluslararası örgütlerin çoğalması ve etki alanlarının genişlemesiyle birlikte uluslararası sistemde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Bu bağlamda Türkiye'nin kendi iç karışıklıklarına rağmen uluslararası sistemde söz sahibi olmaya başlaması, Afrika ile koparılan bağların yeniden güçlendirilmesi adına önemli bir durum haline gelmiştir.

Türkiye'nin, bir eylem planı tasarlayarak hiçbir ayırım yapmadan tüm Afrika Kıtası ile ilişkilerini geliştirmek istemesi 1998 yılında olmuştur. Türk yetkililerini bir eylem planı yapmaya yönelten temel düşünce, Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki ilişkilerin mevcut büyük potansiyel dikkate alındığında tatmin edici görülmediğinin saptanmasından kaynaklanmıştır. Afrika kıtasıyla ilişkilerin büyük ölçüde artırılmasına olan inanç neticesinde Türkiye Afrika'yı dış politikasının önemli bir parçası haline getirmeye

odaklanmıştır (Hazar, 2012, s. 5). Bu nedenle çeşitli diplomatik temsilcilerin bölgedeki ülkelere gidişini hızlandırmış ve yoğun bir diplomasi trafiği sağlamıştır. Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini yeniden canlandırmak ve geçmiş bağları yeniden göz önüne sermek için mevcut problemleri teşhis etmeye başlaması ikili ilişkilerin daha yapıcı ve uzun vadeli olmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Türkiye, Afrika'da sadece devletlerle değil, bölgesel örgütlerle de ilişkilerini geliştirmiştir. Nijerya'nın başkenti Abuja'daki Türkiye Büyükelçiliği, 2005 yılında Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) nezdinde; Tanzanya'nın başkenti Darüsselam'daki Türkiye Büyükelçiliği de 2010 yılında Doğu Afrika Devletler Topluluğu (EAC) nezdinde akredite edilmiştir. Zambiya'nın başkenti Lusaka'daki Türkiye Büyükelçiliğinin ise Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) nezdinde akredite edilmesi öngörülmüştür. Ayrıca 2008 yılındaki Governörler Toplantısı'nda Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası'na ve Afrika Kalkınma Fonu'na katılımı kabul edilmiştir. Böylece Türkiye, Afrika Kalkınma Bankası'nın bölge dışı 25. üyesi olmuştur (Hazar, 2012, 35).

Türkiye'nin 2003 yılından sonra "Afrika Açılımı" kapsamında bölgeye yönelik diplomatik görüşmelerin yanı sıra üst düzey görüşmeler ve ziyaretlerde de bulunması hem Afrika hem de Türkiye algısını inşa etmek adına önemli stratejik adımlar olarak nitelendirilmiştir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı seviyesinde yapmış olduğu ziyaretlerin Afrika'ya yönelik atılımların sembolik bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin 57 ülke bulunan Afrika'daki ilişkilerini genişletme çabaları özellikle Nijerya, Somali ve Libya ile başarılı ikili ilişkilerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ticaret ve sivil toplum kuruluşlarının insani yardımlarının hacmi genişletilerek yalnızca devletlerarası ilişkiler değil toplumlar arası ilişkiler de güçlendirilmiştir. Türkiye'nin bu tarihlerde Afrika'da 39 büyükelçilik açmasıyla birlikte bölgenin jeopolitik konumunun diğer uluslararası aktörlerce yeniden değerlendirilmesi için zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin bu tarihlerde Afrika Açılımı kapsamında bölge ile 7 milyar doları aşan bir ticaret hacmi bulunmaktaydı. Ticaretin bu denli hızlı artmasıyla birlikte bölgede binlerce kişi istihdam edilerek ülkelerin kalkınması sağlanmıştır.

Türkiye-Afrika ilişkilerinde yaşanan değişimi en iyi özetleyen şey ülkeler arasında giderek artan ticari ve kurumsal işbirliğidir. 2005 yılı, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. 2005 yılında Türkiye'ye Afrika Birliği'nde gözlemci statüsü verilmiş, ve Birlik 2008 yılının Ocak ayında Türkiye'yi stratejik ortak ilân etmiştir. Mayıs 2008'de ise Türkiye, Afrika Kalkınma Bankası'na katılmış ve hem Doğu Afrika Hükümetler arası Kalkınma Otoritesi hem de Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ankara'nın Afrika ile iş faaliyetlerini artırma girişimlerinin bir parçası olarak sekiz İş konseyi kurmuştur. Türk iş konseyleri Etiyopya, Mısır, Cezayir, Libya, Fas, Güney Afrika, Sudan ve Tunus'ta faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu ilişkileri daha da hızlandırmak için Türkiye 2008 yılında Afrika'daki diplomatik temsilciliğini yarıdan fazla artırarak kıtada bulunan 12 Türk elçiliğine ek olarak 21 yeni elçilik daha açmaya karar vermiştir. Türkiye'nin Afrika'da toplam elçilik sayısı 43'e çıkmıştır (Konhaber, Çavusoglu, 30.09.2021).

Elbette Afrika'da güvenlik ve altyapı ile ilgili yaşanan sorunlar nedeniyle ilişkiler Türkiye'nin jeopolitik açıdan hedeflediği seviyeye erişememektedir. Bu nedenle Türkiye, Afrika'da ikili ilişkilerini güçlendirdiği ülkelere güvenliğin sağlanmasına ilişkin yol haritaları sunmuştur. Yine altyapı çalışmalarına katkı sağlamak amacı ile Türkiye'de bulunan yerel şirketler aracılığıyla çeşitli projeler yapılmıştır. Özellikle Etiyopya ve Somali'de yapılan çalışmalar Türkiye'nin bölgeye yönelik hedeflerinin somut örneklerini teşkil etmektedir. Afrika'da NATO çerçevesinde güvenlik güçlerinin eğitilmesi sağlanarak iç çatışmaların ve terör olaylarının bitirilmesine katkıda bulunulmuştur. Ancak Türkiye'nin bölgeye yönelik askeri ve güvenlik çerçevesinde yapmış olduğu katkılar, çeşitli grupların ve uluslararası aktörlerin Türkiye düşmanlığına sebep olmuştur.

Afrika'nın Değişen Jeopolitiği Çerçevesinde Türkiye-Libya İlişkileri

Birçok Arap ülkesinde olduğu gibi Libya'da da 2011'de başlayan isyanlar köklü değişim talepleriyle ortaya çıkmıştır. Bu tarihten itibaren Libya'da başlayan değişim süreci üç ana dönemde değerlendirilebilir: Birincisi Şubat 2011'de isyanların başlangıcından Kaddafi'nin devrildiği Kasım 2011'e kadar olan dönemdir. NATO güçlerinin Kaddafi'ye düzenlediği operasyon değişimin önündeki Kaddafi rejimini bertaraf etmiş ve Libya için yeni dönemin kapısını aralamıştır. Bu operasyon sonrasında Libya'da başlayan yeni dönemde anayasa yapımı ve seçimler başta olmak üzere atılacak adımlarla devrimin kurumsallaştırılması gerekmektedir. Bu dönemde kurulan Milli Genel Kongre (MGK) geçiş döneminin temel aktörü olmuş ancak bu süreci başarıyla yönettiği görüntüsünü verememiştir. Temmuz

2012'de yapılan seçimler ve anayasa çalışmalarına rağmen ne istikrar sağlanmış ne de siyasi aktörler arasında bir uzlaşma sağlanmıştır (Kurt, 2020).

Libya'da Kaddafi rejiminin devrilmesinden sonraki yıllarda özellikle Bingazi bölgesinde bulunan grupların geçici hükümetleri kabul etmediği ve kendi özerk yapılarını kurmak istedikleri yönünde gelişmeler yaşanmıştır. Hafter'ın Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni tanımaması sonucunda çıkan iç çatışmalar neticesinde Türkiye'nin Libya'ya yönelik atımları sekteye uğramıştır. Ancak Türkiye'nin Libya tezkeresini Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul etmesiyle birlikte mevcut hükümeti Hafter güçlerinden korumak adına bölgeye asker koçuşlandırabilmiştir. Elbette Türkiye'nin bu askeri ve siyasi destekleri bölgenin bağımsızlığına yönelik herhangi bir zarar vermese de uluslararası basında durumun aksi şekilde yansıtıldığı da unutulmamalıdır. Türkiye'nin Libya hükümetine yönelik vermiş olduğu bu destek ile birlikte Mısır'da Arap Baharı sonrası demokratik olmayan yollarla başa gelen Sisi hadisesinin bir benzerinin Libya'da Hafter tarafından tekrarlanmamasına katkı sağlamıştır.

Kasım ayı sonunda Türkiye'nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı deniz yetki sınırı anlaşması, Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne hapsedme girişimlerine bir cevap niteliği taşımaktadır. Bölgede haklarını korumak isteyen ve adil bir paylaşımın yanı sıra Ankara, diyalog ve iş birliği için hazır olduğunun da her defasında altını çizmektedir. Bu bağlamda hiç şüphesiz bölgenin gelecekteki ekonomi politikasını şekillendirecek olan Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı hususunda, Türkiye'nin jeopolitik çıkarları ve deniz sınırı haklarını muhafaza etmeye çalışması kadar doğal bir süreç olamaz (Domazeti, 2019, s. 2). Bu anlaşma öncesinde Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip olan Türkiye'nin dâhil edilmediği ve İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan ve Mısır tarafından çeşitli doğalgaz enerji hattı görüşmeleri yapılmıştır. Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge olarak tanımladığı bölgeleri de kapsayan bu görüşmelere Türkiye'nin tüm çağrılarına rağmen son verilmemiştir. Türkiye'nin Akdeniz bölgesindeki jeopolitik kazanımları bir yana bu zamana kadar yaklaşık 3 trilyon dolar değerindeki yer altı kaynakları için girişimlerde bulunması haklı gerekçeler olarak görülmüştür.

İsrail, Yunanistan ve Mısır tarafından oluşturulan plana göre Kıbrıs adasının tümünün GKRY'ne ait olduğunu ifade eden ve ada çevresinin tamamının GKRY'ne ait olduğuna ilişkin çeşitli ön ihaleler ve haritalar hazırlanmıştır. Bu ön ihaleler Amerikan, İsrail, İtalyan ve Fransız şirketlerine açılmıştır. Üstelik bu haritaların bir benzeri Türkiye için de hazırlanmış ve buna göre Türkiye'nin Akdeniz bölgesindeki deniz mili sahip olduğu uzun kıyı şeridinin uzunluğuna ters orantılı bir biçimde az belirtilmiştir. Uluslararası hukuka aykırı bir biçimde hazırlanan bu haritalar ve anlaşmalar Türkiye'nin kendi yol haritasını oluşturmasına neden olmuştur. Bu yol haritası doğrultusunda Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile deniz yetki sınırı anlaşması imzalayarak bir bakıma kendi uluslararası hukuk çerçevesindeki haklarını koruyacağını ilan etmiştir. Bu anlaşma sayesinde Türkiye'nin Akdeniz'deki münhasır ekonomik alanları genişlemekte ve kendi izni olmadıkça özellikle Doğu bölümünde bulunan doğalgaz rezervlerinin diğer ülkeler tarafından çıkarılmasını engellemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin bu hamlesi aslında yalnızca kendisi için değil Libya gibi önemli bir Kuzey Afrika ülkesi için de jeopolitik açıdan çeşitli kazanımlar sağlamıştır.

Bu Mutabakat Muhtırası ile Türkiye, Akdeniz'de kendisini dışlama ve yalnız bırakma politikalarına da hukuki ve siyasi açıdan güçlü bir yanıt vermiştir. Ayrıca, bu Mutabakat Türkiye'nin hukuki tezlerinin tamamına destek veren niteliktedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2020):

- Hakkaniyet İlkesi/Hakça ve Adil Sınırlandırma
- Adaların otomatik olarak kıta sahanlığı ve MEB yaratmaması
- Cephe uzunluklarının dikkate alınması
- Türkiye'nin kıyısız projeksiyonunun, kıta sahanlığının kesilmemesi

Türkiye'nin bölgede Libya ile bu anlamda bir ittifak oluşturması ve Somali ile ikili ilişkilerine kısa zamanda hızlı bir ivme kazandırması, diğer Afrika ülkelerini Türkiye ile jeopolitik açıdan ilişkiler kurmak için cesaretlendirdiği görülmektedir. Öyle ki Afrika ülkelerinin resmi ya da özel basın ve medyasında Türkiye'nin Libya ile imzaladığı deniz yetki sınırı anlaşması, dünya basınının aksine olumlu ve cesaret verici olarak yer almıştır.

Afrika'nın Değişen Jeopolitiği Çerçevesinde Türkiye-Somali İlişkileri

Türkiye'nin Somali açılımı duygusal yönü ve insani boyutu kuvvetli olan bir yaklaşım olarak görülmekte, Türkiye-Somali sahnesinde yeni ve güçlü bir aktör olarak nitelenmektedir. Türkiye'nin krize diğer dış aktörlerin yaptığı gibi sözler vererek ve planlar yaparak değil daha pragmatik bir bakış açısıyla tedarik ve dağıtım temelinde bir yaklaşım benimsediği; bu yaklaşımın Somali halkı tarafından daha önce görülmediği şekilde sıcak karşılandığı ifade edilmektedir (Bingöl, 2013, s. 99). Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika Açılımı kapsamında atmış olduğu en önemli adımlardan biri de Somali ile ikili ilişkileri geliştirmek olmuştur. Türkiye, Ulusal ve uluslararası kampanyalar başlatarak nüfusunun büyük bir çoğunluğunun açlık sınırı altında olduğu Somali'ye yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Ayrıca Somali'nin güvenlik ve altyapı sorunlarıyla ilgili uluslararası örgütlerde çeşitli söylemlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda en büyük büyükelçiliğini de Somali'de açarak bu ülkeye verdiği önemi ifade etmiştir. Somali'nin başkenti Mogadişu'da açılan askeri üs sayesinde bölgenin jeopolitik açıdan avantajlarını elde etmiş olduğu gibi Somali'nin de kendi jeopolitik konumunun önemini karşılıklı olarak arttırmış oldu. Bu hamleyle birlikte Türkiye'nin askeri ve siyasi faaliyetleri Kuzey Afrika ile sınırlı kalmayarak Afrika Boynuzu ve Basra Körfezi'ne kadar uzanmıştır.

Somali'de sürekli çıkan iç çatışmaların sonlanmasında, istikrarlı bir devlet yapısının oluşturulmasında ve bölgenin jeopolitik açıdan değerlendirilmesinde dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilen bu askeri üs sayesinde Türkiye'nin uluslararası hukuk çerçevesinde Afrika'ya ilişkin politikaları uygulanmaya başlamıştır. Türkiye tarafından kurulan askeri üssün başka bir misyonu ise Somali Ulusal Ordusu ile Afrika'nın diğer ülkelerinden gelen askerlerin eğitilmesi olarak belirlenmiştir. Türkiye, 1500'den fazla asker eğitime kapasitesi bulunan bu üs sayesinde hem Somali'nin hem de diğer Afrika ülkelerinin güvenlik ve askeri yapılanmasının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Ancak Türkiye'nin Afrika politikalarını derinleştirmek ve daha da etkili hale getirmek için istikrarlı bir ekonomiye ihtiyacı olduğu bilinen bir gerçektir. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Türkiye'nin Somali'deki varlığı elbette bazı kesimleri rahatsız etmiş ve saldırılara maruz kalmıştır. Öyle ki 2013 yılında saldırıya uğrayan büyükelçilik binası olayı, Türkiye'nin Afrika atılımlarına yönelik tepkilerin somut bir örneği olarak değerlendirilmiştir.

El-Şebab tarafından üstlenilen ve zararları ve etkileri neticesiyle büyük olan iki saldırı daha gerçekleşmiştir. Bunlardan biri, Ekim 2011'de Mogadişu'da kamu binalarına intihar saldırısı düzenleyen El-Şebab'ın, Türkiye'nin verdiği eğitim burslarının sonuçlarını bekleyen 70 öğrencinin ölümüne yol açmasıdır. Bu durum birçokları tarafından Türkiye'ye yapılan bir saldırı olarak da algılanmış ve Türkiye bu saldırıda yaralan öğrencilerin tedavisi için Somali'ye ambulans uçak göndermiştir. Diğer büyük saldırı ise doğrudan bir Türk hedefine yapılan saldırıdır. 27 Temmuz 2013'te Mogadişu'da Türk Büyükelçiliğinin ek binası önünde canlı bomba saldırısı düzenleyen El-Şebab örgütü, twitter üzerinde yaptığı açıklamayla Türkiye'yi seküler ve İslam dışı bir siyasal yapının oluşmasına destek vermekle suçlamıştır. Bu saldırı sırasında dört Türk özel harekât polisinden biri çıkan çatışmada şehit olmuş, diğerleri ise yaralanmıştır. Türk büyükelçiliğine yapılan saldırı doğrudan Türkiye'ye mesaj olması anlamında önemli olup, özellikle çalışmalarını sonrası sosyal ve siyasal hayatı yeniden diriltmeye çalışan Türkiye'ye yönelik El-Şebab tarafından duyulan rahatsızlığın en temel göstergesi olmuştur (Özkan M, 2012, s. 92).

Sonuç

Sonuç olarak, Türkiye'nin Afrika'daki artan etkisi kıtadaki dengeleri değiştirmekle kalmamış bu ülkelerin uluslararası sistemdeki yeri ve önemine dair yeni bir söylem geliştirilmiştir. Öyle ki Türkiye'nin bu atılımları sayesinde cesaretlenen Afrika ülkeleri jeopolitik konumlarının uluslararası sistemdeki önemini farkına vararak kendi iç dinamiklerini oluşturmaya başlamışlardır. Nitekim küresel aktörlerce desteklenen darbeci rejimlerin bazı Afrika ülkelerinde başarılı olmasıyla birlikte bu cesaret yeniden bir kırılma noktasına gelmektedir. Türkiye'nin kendi iç yapısını istikrarlı bir hale getirmesi ve iç politikada yaşanan değişimlerle birlikte kendi sınırları dışında etkinlik gösterebilecek bir dış politika yapısı geliştirmiştir. Türkiye'nin dış politikasında Afrika açılımları ve hedefleri henüz yeni olsa da tarihsel bağlamda güçlü sosyo-kültürel bağlarının bulunması önemli bir avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Afrika'nın Türkiye için önemi jeopolitik, enerji ve kültürel olarak ele alınmaktadır. Türkiye dış politikası, 1998'de uyguladığı Afrika Eylem Planı'ndan bu yana Sudan, Nijerya, Somali, Libya ve Etiyopya gibi ülkelerde oldukça önemli adımlar atmıştır. Türkiye'nin bu ülkelerde sağladığı en önemli katkıların arasında mevcut hükümetlerin güvenlik ve teşkilatını geliştirme uygulamaları bulunmaktadır. Bu bağlamda yumuşak güç stratejileri ile hareket eden Türkiye'nin gerek gördüğü takdirde sert güç kullanması da Afrika politikalarında kararlılığını ve geri adım atmayacağını bir işareti olarak

değerlendirilmektedir. Türkiye'nin analitik olarak karşılaştırıldığında çok üstün olduğu Afrika ülkelerine hem devlet protokolü hem de toplum seviyesinde eşit yaklaşması, Afrika ve uluslararası kamuoyunun Türkiye algısını derinden etkilemektedir.

Türkiye'nin Afrika politikaları tüm kriz ve olaylara rağmen devam etmesiyle birlikte bölgenin değişen jeopolitiğinde dengeleyici ve karar verici bir rol oynamasını sağlamıştır. Öyle ki uluslararası medya ve basında sık sık ele alınan bir konu haline gelmiştir. Ancak Afrika'da etkinliğini arttıran tek ülke Türkiye değildir. Çin Halk Cumhuriyeti özellikle son yıllarda Afrika'da Türkiye için en güçlü rakip haline gelmiştir. Bu rekabetleşmede Çin'in Türkiye'ye göre ekonomik avantajı bulunurken sosyo-kültürel anlamda zayıf kaldığı açık bir gerçektir.

Kaynakça

- Arslan, K. (2018). Türkiye'nin Yeni Pazar Arayışları İçinde Afrika Ülkelerinin Yeri ve Önemi, *Verimlilik Dergisi*, (2), s.134-136.
- Bingöl, O. (2013). Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü, *Gazi Akademik Bakış*, 7(13), s. 99-101.
- Domazeti, R. (2019). Çok Denklemli Libya Sorunu ve Türkiye, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (*İNSAMER*), s. 2-10.
- Erol, M. S. & Bingöl, O. (2014). Birinci Dünya Savaşı'nın Afrika'ya ve Sömürgeciliğe Etkileri, *Gazi Akademik Bakış*, 7(14), s. 175-182.
- Hazar, N. (t.y.). *Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra*, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), s. 4-12.
- İstikbal, D. (2020). Afrika'da İşbirliği ve Rekabet Türkiye ve Çin, *SETA Vakfı*, İstanbul, s.11-21.
- Kiremitçi, M.,S. (2013). *Soğuk Savaş Sonrası Afrika Kıtasına Yönelik Dış Yardımlar ABD, Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Örnekleri*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, (Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi), s. 22-26.
- Kurt, V. (2020). *27 Kasım Anlaşmasından Berlin Konferansı'na Libya'da Yeni Denklem*, SETA Yayınları, (306), s. 4-13.
- Konhaber, 30. 09. 2021. Cavusoglu, Türkiye'nin Afrikadaki Büyükelçilik sayıs. (https://www.konhaber.com/haber-bakan_cavusoglu_turkiye_nin_afrika_daki_buyukelcilik_sayisi_44_olacak-1621103.html)
- Oğurlu, E. (2017). Türk Dış Politikası'nda Afrika Açılımı, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(5), s.9-15.
- Özkan, M. (2014). *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası*, SETA Yayınları, (40), s.10-13.
- Özkan, M. (2012). Türkiye'nin Afrika'da Artan Rolü: Pratik Çabalar ve Söylem Arayışları, *Ortadoğu Analiz*, 4(46), s. 22-26.
- Özkan, S. H. (2011). XVIII. Başlarında Kuzey Afrika, *Avrasya Etüdlere*, (40), s. 110-115.
- Şengül, B. (2015). 21. Yüzyılda Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri (2005-2015), T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yüksek Lisans Tezi), s. 83-92.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2012). Afrika Kıtasının Dünya Politikasında Artan Önemi ve Türkiye-Afrika İlişkileri, *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s. 71-80.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı*, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, s. 30-41.
- Yüksel, M. A. (2016). Afrika Jeopolitiği ve ABD'nin Afrika Politikası, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(2), Kış 2016, s. 1389-1408.